

Georg Kühlewind Alapítvány

Száztizennegyedik hírlevél

Alapítványunk 114. hírlevelének címe: **Az akarat megfordulása és találkozás a logoszerővel.** Georg Kühlewind **A szelíd akarat – A gondoltól a gondolkodásig, az érzett-től az érzésig, az akarttól az akaratig** című könyvének (Kláris Kiadó és Művészeti Műhely, Budapest, 2003) *Függelékében* olvasható a könyv 97.-től a 102. oldalig. A fordítás a második német nyelvű kiadása alapján készült, címe: **Der sanfte Wille – Vom Gedachten zum Denken, vom Gefühlten zum Fühlen, vom Gewollten zum Willen**; melyben a szóban fogó függelék (2. számú) címe: **Die Umkehr des Willen und die Begegnung mit der Logos-kraft** (Verlag Freies Geistesleben, 2000).

Fenyő Ervin

*

Georg Kühlewind

Az akarat megfordulása és találkozás a logoszerővel

Fordította

Baltigh Attila

Arról az alapvető tapasztalásról ír Rudolf Steiner *Az emberi rejtélyről* című könyvének *Kitekintések* című fejezetében, melyben eljutunk „a gondolkodástól a gondolkodás átéléséig”. „A közönséges tudatban nem a gondolkodást éljük át, hanem csak azt, amit a gondolkodás révén gondoltunk.”¹ Ugyanennek a tapasztalásnak az igénye fejeződik ki *A szabadság filozófiája* második részében is.² Azáltal, hogy akaratlagosan újra és újra gondolatoknak adjuk oda magunkat, olyan lelki erőket észlelhetünk, „melyek csak a tudatos használatban fedezhetők fel”. Magának a gondolkodásnak az átélése szellemi ébredést eredményez. Az itt használt akaratot azonban meg kell különböztetnünk a mindennapi akarattól, minőségében és irányában is. A közönséges „akarat az énből áramlik ki, és alámerül a vágyakban, a test mozdulataiban, a cselekedetekben. Egy ilyen irányú akarat nem alkalmas arra, hogy a lélek felébredjen a köznapi tudatból. Van azonban egy olyan akarati irány, amely bizonyos értelemben ezzel szembehelyezkedik. Ez az az akarat, amely akkor működik, amikor egy külső eseményre való tekintet nélkül saját énünket próbáljuk irányítani. Azokban a fáradozásokban, melyeket azért teszünk, hogy gondolkodásunkat értelemszerűen alkossuk meg, érzésünket tökéletesítsük, az önnevelés minden impulzusában ez az akarati irány nyilvánul meg. Az ilyen irányú akarati

¹ Rudolf Steiner: *Vom Menschenrätsel; Ausblicke* című fejezet; GA 20, 4. kiadás, 1957; 161. oldal

² Lásd Georg Kühlewind: *Tudatszintek – Meditációk a lélek határainról; A két tudatszint A szabadság filozófiájában* című fejezet (Kláris Kiadó és Művészeti Műhely; Budapest, 2003)

erők fokozatos növelésében rejlik az, amire ahhoz van szükségünk, hogy köznapi tudatunkból felébredjünk. Különösen nagy segítséget jelent e cél követésében, ha belső érzésünkkel a természet életét szemléljük. Úgy próbálunk például egy növényt szemlélni, hogy formáját nem csak gondolatainkba vesszük fel, hanem bizonyos mértékig átérezzük a belső életét, amely a szárban felfelé törekszik, a levelekben szétterjed, a virágban kinyílik stb. Az ilyen gondolatokban az akarat halkan együtt lendül; és ez egy odaadásban kifejlődő akarat, amely irányítja a lelket; nem a lélekből ered, hanem hatást gyakorol rá. Természetesen először azt hisszük, hogy a lélekből ered. A folyamat átélésében azonban felismerjük, hogy az akarat ilyen megfordulása révén valami lelken kívüli szellemi ragad meg a lélek.

Ha az ilyen irányú akarat megerősödik, és a gondolati életet a nevezett módon megragadja, akkor a közönséges tudat tartományából egy másik emelkedik ki, amely úgy viszonyul a közönségeshez, mint az az álomképekben való lebegéshez. Egy ilyen látó tudat képes arra, hogy a szellemi világot átélő módon megismerje.”³

A természet szemlélésében – a figyelem intenzitásától függően – megvalósul a kívánt akarat irány: egy befogadó, elfogadó akarat, amely elébe megy a szintén akarral áthatott kozmikus ideáknak, melyeknek a természeti jelenségek az észlelhető jelei.⁴ Mintha az emberi akarat azt mondaná: „Legyen meg a te akaratod.” Ez egy spontán akarat, bármely paradoxul hangozzék is.

Az észlelésben, a művészetben, valamint a vallási kultusz gyakorlásában és befogadásában a figyelem közönséges akarata megfordul azáltal, hogy magasabb és hatalmasabb ideákkal találkozik, mint amelyekkel a köznapi tudat dolgozik. A tudati iskolázás során a legnagyobb nehézséget az okozza – különösen kezdetben –, hogy megtaláljuk ezt a paradox akaratot, mert kezdetben a magasabb ideák kívül esnek látókörünkön: a meditációs témák csak akkor válnak azzá, ha a meditáló figyelem számára „jelentésüket” felfedik. Ehhez viszont szükséges a koncentrátság, a fordított akarat.

Ez a koncentrált figyelem előkészítő gyakorlatok révén érhető el, például a gondolati koncentrációval, amely egyszerű, ember által alkotott tárgyat, annak képzetét, vele kapcsolatos gondolatokat, végül funkcionális ideáját választja témájául.⁵ Az iskolázás elkezdésében az okozza a legnagyobb nehézséget, hogy meglegjünk ebben a gyakorlatban a spontán befogadó akaratot, az „áramló” elemet, amely segíti a figyelem fenntartását, megtartását. Mert a „fordított” akarat nélkül az oldott, görcs nélküli és mégis koncentrált figyelem, egyfajta „aktív relaxáció”⁶, aktív elengedettség aligha valósítható meg. Azért sem, mert a tudat iskolázásában a figyelemnek nincs más dolga: nem kell ujjainkat mozgatni, az ecsetet vezetni, és így tovább.

A figyelem-akarat megfordulása a leírt esetekben mindig egy olyan ponton történik, ahol az alany a *logosz* interszubjektív univerzális szférájával találkozik: a zene nyelvével, Shakespeare,

³ Rudolf Steiner: *Vom Menschenrätzel*; (a kiadás adatait lásd az 1. lábjegyzetben) 163. oldal

⁴ Rudolf Steiner: *Die Sendung Michaels*; az 1919 november 30-án elhangzott előadás; GA 194, 4. kiadás, 1994; továbbá: Rudolf Steiner: *Die Welt der Sinne und die Welt des Geistes*; az 1911 december 28-án elhangzott előadás; GA 134; 5. kiadás, 1990; továbbá: *Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik*; előadások 1919 augusztus 3-án és 7-én; GA 293; 9. kiadás 1992

⁵ A gondolati koncentrációhoz lásd *A szelíd akarat* c. könyv első, második, harmadik és hetedik gyakorlatát, továbbá a *Das Erleben der Begriffe* című írást a *Das Goetheanum* 1985/38. számában. (Tegyük hozzá: itt sok más helye is megemlíthető lenne Georg Kühlewind életművének, amit az olvasó – ha igazán keres – maga is felfedezhet. F. E.)

⁶ Aldous Huxley: *The Art of Seeing*; London, 1974

a természet vagy a kultusz nyelvével. Ahol az ember idea-élete nagyobb ideákkal érintkezik, befogadóvá, észlelővé válik, ott a figyelem alakítható, ahhoz hasonlóan, ahogy a gyerekkorban a beszéd elsajátítása idején is az volt. A felfogott és megértett szó révén *intencionálissá* vált, azaz *fogalmi* figyelemmé, amely állandóan egy fogalmi „valami” -re, a nyelv adta fogalmiságok kristályosodási pontjára irányul. A kezdeti tudatfázisban szó, fogalom és dolog – amennyiben a szó észlelhetőt jelöl –, még egy. A tudati lélekben azonban, melyben a gondolkodás függetlenné vált a nyelvtől, a belsőleg vagy funkcionálisan nem értett természeti dolog elidegenedik a gondolkodástól: külső ismertetőjegyek alapján ismerjük fel.⁷ Ugyanez a tudati magatartás kiterjedt az ember által létrehozott dolgokra is, bár ezek funkcionális ideája az ember számára teljes mértékben hozzáférhető.

A gondolati koncentrációban⁸ az első tapogatózó gondolatmeneteket és képzeteket követően – melyek a formára, a tulajdonságokra, a tárgy előállítására és hasonlókra irányulnak – a tapasztalat szerint a funkció és ezzel a dolog ideája kerül előtérbe, amely idea nélkül nem létezne, és nem az a dolog lenne, ami. A gyakorló számára ajánlatos a gondolkodásnak ezt a lehetőségét figyelembe vennie, mivel a tárgy idea-karakterének felvillanásával jelentős változásokra kerül sor a gyakorlásban⁹. Feltétlenül gyümölcsöző – már kezdettől fogva – nem statikusan, hanem funkcionálás közben elképzelni és gondolni a tárgyat.

Ezáltal a fogalmi élet egészségesebbé válik; nominalizmus – hogy külső ismertetőjegyei alapján gondoljuk a dolgot – a funkciós idea újra találásával leküzdhető.

Az ember alkotta tárgyat érdeme, méltósága szerint éljük át: hiszen a tárgy az ember által a Földön véghez vitt teremtés. Erről a méltóságról és jelentésről – ami az angyaloknak is új – ír Rilke a *Duinói elégiákban*:

„Talán azért vagyunk itt, hogy azt mondjuk: ház,
híd, kút, kapu, korsó, gyümölcsfa, ablak, –
legföljebb: oszlop, torony...”

(IX. elégia)

„S följebb: csillagok. Újak. A fájdalomföld csillagai. Lassan
nevezi meg őket a panasz: – Lásd, ott:
a Lovas, az a bot, amaz meg, a teljesebb csillagkép,
íme: gyümölcskoszorú. De tovább, a pólusig, így jön:
Bölcső; Út; Égő Könyv; Bábu; Ablak.”

(X. elégia)

⁷ Georg Kühlewind: *A Szó világossága*, 1. fejezet (Klárís Kiadó és Művészeti Műhely, 2010)

⁸ A beavatás néhány hatásáról lásd Rudolf Steiner: *A magasabb világok megismerésének útja*, GA 10, Budapest, 1992; Rudolf Steiner: *A szellemtudomány körvonalai*, GA 13, *A magasabb világok megismerése* c. fejezet; Genius Kiadó, Budapest

⁹ Georg Kühlewind: *Tudatszintek; Koncentráció és kontempláció* c. fejezet; (Klárís Kiadó és Művészeti Műhely 2003)

Ha az ideák szó-jellege és értése a gyakorlat közben tapasztalásként felvillan, a tudat megérinti a logosz-szféra legalsó szintjét, egy magasabb rendű elemmel találkozik – akárcsak a művészetben. Ezen a ponton képes a figyelem arra, hogy átalakuljon, megforduljon és befogadóvá váljon. Tapasztalni tudja, hogy bár a tárgy elképzelése és gondolása önmagából – a figyelemből – áll, azonban a logosz kegyelméből – amely a lélek középpontjában működik – képes megalkotni őket. A figyelem visszatér a logosz-szféra áramló elemébe, melyből született.

A gyakorló így egy magasabb lényt, egy magasabb „én-szerűséget” fedez fel lelkében. Mert ahol szó vagy szójellegű tapasztalásról van szó, kell lennie egy forrásnak, és ez csak énlény lehet. A magasabb énnel való találkozás élménye ebben a jelentéktelen gyakorlatban egy új érzés forrásává válik, melyet a „biztonság és szilárdság” érzésének nevezünk. Ez az „Én vagyok” saját szellemi létezésünk átéléséből származik, melynek nincs szüksége „bizonyítékokra”, támaszra. A figyelem „elengedésének” legnagyobb akadály a arról a találkozástól való félelem, és az a törekvés, hogy egyúttal művészi legyen, mégis – ellentétben a művészi tevékenységgel – az észlelhetetlen szférában maradjon. Láthatóvá válik, milyen felbecsülhetetlen segítséget jelent a gyakorló számára a művészet, és hol vannak ennek a segítségnek a határai, miért nem helyettesítheti a művészet a megismerési iskolázást: mások a céljai, a művészetnek az érzékelhetőben kell megjelenie.

Hérakleitosz híres töredékében az univerzális létezőnek – a logosznak – a lélekben való jelenlétére utal: „A léleknek logosza van, önmagát növelő.”¹⁰ A *szabadság filozófiája* 10. fejezetének kiegészítésében Rudolf Steiner az emberi lény belső „ellentmondásaként” említi, hogy az képes az ideák univerzális eleméből individuális intuíciókat alkotni.

A meditációhoz a figyelemnek már annyira meg kell erősödnie, hogy az egyelőre csak a szó alapján értett témát várakozva, lényege szerint üresen és mégis összefogottan meg tudja közelíteni: már megfordulva, befogadóan, a magasabbra várva, az ezzel kapcsolatos képzetektől szabadon – mivel ezek akadályoznák a találkozást. Ehhez a figyelemnek olyan mozgékonyá és önzetlenné kell válnia, mint a zongorista ujjainak, melyeket a zenei, meditatív inspiráció vezet, és mégis mintegy „áramlásban maradnak”. Pál az élet tapasztalását a tudatban, az élő szó átélését így fogalmazza meg a *Galátziabeliekhez* írott levelében: „Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus” (2,20)¹¹.

A magasabbal való találkozásban az ember lelke megerősödik, hogy egy lépést tehessen felfelé a logosz égi létráján: a találkozás gyakran fájdalmas, néha átmenetileg kioltja a tudatot, a „látást”; Dante többször is így nyilatkozik erről (Paradicsom XIV.76, XXIII.35, XXV.121, XXXIII.76), de ugyanez a legnagyobb világosság újra és újra újabb, nagyobb erőt ajándékozik neki a látáshoz. Beatrice elmondja neki (XXX.52-54):

„A szerelem, mely az eget csitítja,
üdv-fénnyel mindig így fogad magába,
hogy a gyertyát lángjához idomítsa.”

¹⁰ *Hérakleitosz műzsai vagy a természetéről* (Helikon Kiadó, 1983). A fordítás a *Stemma* - Kerényi Károly baráti és tanítványi köre – közös munkájaként készült Kerényi Károly irányításával, és először 1936-ban jelent meg. Az idézett mondat a Helikon Kiadó kétnyelvű – görög-magyar – kiadásának 37. oldalán olvasható.

¹¹ Károli Gáspár fordítása.

(Babits Mihály fordítása)

A találkozást gyakran az angyallal való harc formájában ábrázolják (Mózes I. 32,24-29), melyben az emberi akarat, a szójellegű figyelem „megfordul” és a magasabbtól új alakot és nevet kap. Ennek a harcnak a lényegét ábrázolja Rilke verse, *A látó* (*Képek könyve*):

„Akit ily angyal eltipor,
bár nem szeret harcba vegyülni,
az vígaszul nagyként kerül ki,
s igazul ama kéz alól,
mely konokul formálta újra.
Nem vendégli a győzelem.
Úgy nő, hogy aki porba sújtja,
nagyobb, nagyobb lesz, szüntelen.”

(Nemes Nagy Ágnes fordítása)